

Doniesienia i notatki

Robert Kościelniak¹, Tadeusz Kwolek²

¹Katedra Botaniki Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie

ul. Podchorążych 2, 30–084 Kraków

robert.koscielniak@up.krakow.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7478-7630>

²Bieszczadzki Park Narodowy

Ustrzyki Górne 19, 38–713 Lutowiska

Received: 26.02.2020

Reviewed: 21.03.2020

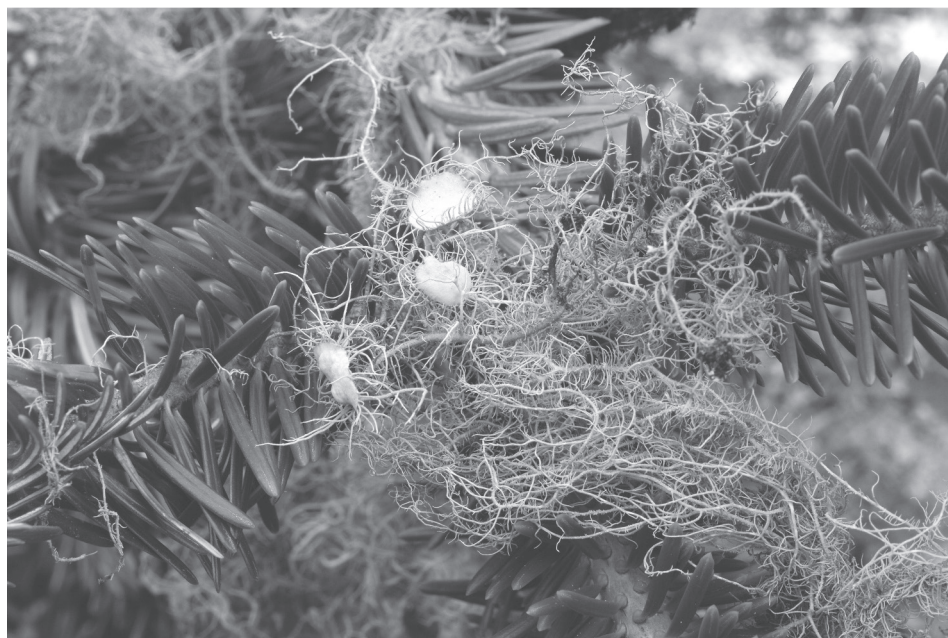
NOWE STANOWISKO BRODACZKI POŚREDNIEJ *USNEA INTERMEDIA* W BIESZCZADZKIM PARKU NARODOWYM

A new locality of *Usnea intermedia* in the Bieszczady National Park

Abstract: The paper presents a new locality of *Usnea intermedia* in the Bieszczady National Park. The locality is situated in the upper San valley. Several dozen of *Usnea intermedia* specimens were found in the tree crowns of two blown-down old firs. It seems that the Bieszczady National Park is the only place in Poland where the species has survived.

Key words: lichenized fungi, Polish Eastern Carpathians, threatened lichens.

Brodaczka pośrednia [*Usnea intermedia* (A. Massal.) Jatta] spośród krajowych brodaczek wyróżnia się licznymi, prawie zawsze występującymi owocnikami (Ryc. 1). Od podobnej morfologicznie, także tworzącej owocniki brodaczeki nadobnej [*Usnea florida* (L.) Weber ex F.H. Wigg.] różni się między innymi brakiem reakcji barwnej tarczki owocnika na odczynniki wykorzystywane do oznaczania porostów (Pd–; KC–) oraz bardziej zwisającym pokrojem plechy. Brodaczka pośrednia preferuje obszary leśne w klimacie umiarkowanym, zlokalizowane w rejonach podgórskich i w niższych położeniach górskich. W Europie jest gatunkiem bardzo rzadkim, znanym jednak z kilkunastu krajów, m.in. z Austrii, Bułgarii, Niemiec, Słowacji, Ukrainy czy Włoch (Wirth 1995). Występuje także w strefie klimatu umiarkowanego Ameryki Północnej (Miller 2011). W Polsce w przeszłości podawana była pod różnymi nazwami gatunkowymi, obecnie włączonymi w synonimy tego gatunku: *Usnea carpatica* Motyka, *Usnea faginea* Motyka, *U. glauca* Motyka, *U. hapalotera* Motyka, *U. montana* Motyka, *U. neglecta* Motyka, *U. rigida* Motyka, oraz *U. smaragdina* Motyka. Synonimy te w czerwonej liście porostów zagrożonych i wymierających w Polsce (Cieśliński i in. 2006) są klasyfikowane w kategorii gatunków wymarłych w Polsce (RE) lub będących na granicy wymarcia (CR). Większość historycznych stanowisk pochodziła z obszarów

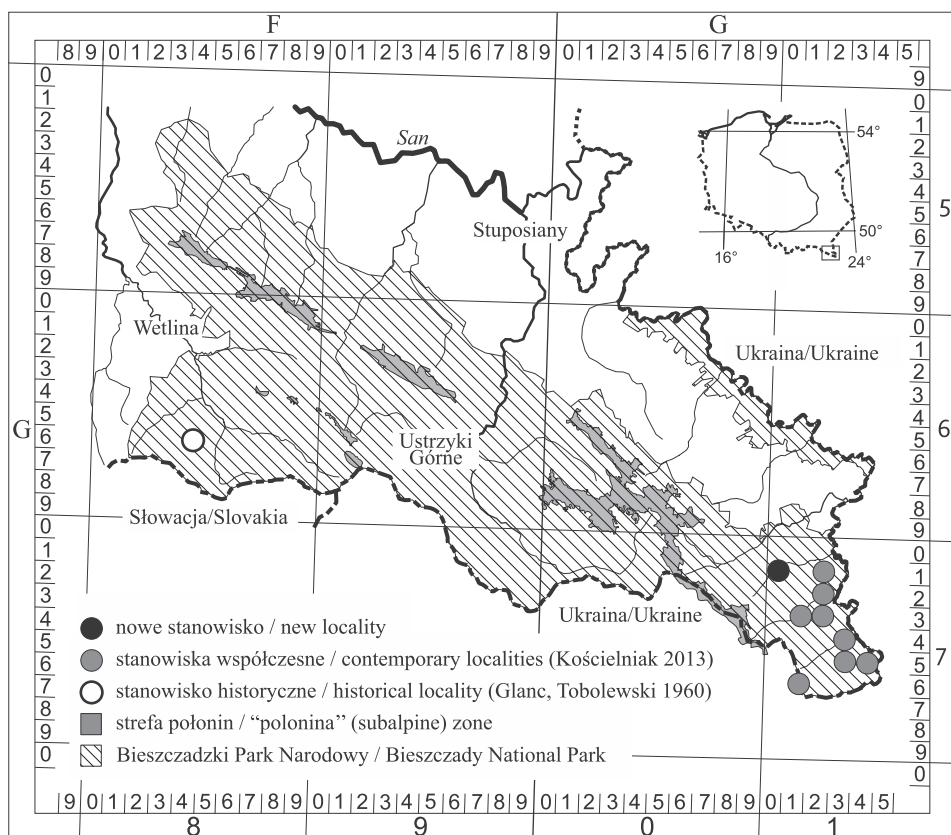

Ryc. 1. *Usnea intermedia* na przewróconej jodle – dolina górnego Sanu (fot. R. Kościelniak).
Fig. 1. *Usnea intermedia* on a blown-down fir – upper San valley (phot. R. Kościelniak).

górkich i wyżynnych (Bielczyk 2003 i lit. tam cyt.), rzadko z obszarów północnej i północno-wschodniej Polski (Fałtynowicz 2003 i lit. tam cyt.), i były to głównie notowania z lat 60. ubiegłego wieku lub wcześniejsze. W połowie lat 80. XX wieku Kiszka (1985) opublikował cztery stanowiska tego gatunku na Pogórzu Spiskim pod nazwą *Usnea glauca* i *U. neglecta*. Od tej pory do 2008 roku nie było żadnych nowych doniesień o występowaniu tego gatunku w Polsce.

W Bieszczadach *Usnea intermedia* podana była po raz pierwszy przez Rydzaka (1955) z okolic Leska (jako *Usnea faginea*) oraz Baligrodu (jako *Usnea rigida*). W przypadku *Usnea rigida* był to, jak podaje Rydzak, jedyny okaz brodaczkii, jaki znalazł wówczas w okolicy. *Usnea faginea* stwierdzona była także na jednym drzewie, jednak występowała na nim masowo (podobnie jak w przypadku wielu dzisiejszych stanowisk w dolinie górnego Sanu). Kilka lat później obecność *Usnea intermedia* w Bieszczadach została potwierdzona przez Glanca i Tobolewskiego (1960). Znaleziono ją na ściętych pniach jodły koło Cisnej, na Falowej koło Dołżycy oraz w Puszczy Bukowej (podana była jako *Usnea faginea* i *U. glauca*).

Obecnie, jak się wydaje, jedynym miejscem w Polsce, gdzie występuje jeszcze *Usnea intermedia* jest dolina górnego Sanu (Ryc. 2). Trudno do końca oszacować

Ryc. 2. Występowanie *Usnea intermedia* w Bieszczadzkim Parku Narodowym.

Fig. 2. Distribution of *Usnea intermedia* in the Bieszczady National Park.

wielkość populacji tego gatunku – plechy zawsze znajdowane były na przewróconych drzewach w koronach i w górnych partiach ich pni, poza zasięgiem wzroku w przypadku drzew stojących. Z pewnością jest większa niż wynika to z liczby stanowisk, zwłaszcza jeżeli weźmiemy pod uwagę, że na drzewach notowano po kilkadziesiąt, a nawet kilkaset okazów (Kościelniak 2008, 2013). Wszystkie znalezione współcześnie w Bieszczadzkim Parku Narodowym okazy *Usnea intermedia* odpowiadają morfologicznie i chemicznie gatunkowi prezentowanemu w kluczu Nowaka i Tobolewskiego (1975) jako *Usnea faginea*. Pod tą też nazwą gatunek ten po raz pierwszy został podany z obszaru Bieszczadzkiego Parku Narodowego (Kościelniak 2008).

Nowe stanowisko:

Bieszczadzki Park Narodowy, dolina górnego Sanu, potok Syhłowaty, oddz: 54, ATPOL: GG7110; N49°03'09"/E22°50'11"; 810 m n.p.m.: kilkadziesiąt plech na pniach dwóch zwalonych jodeł *Abies alba* o pierśnicach 60 i 77 cm, na wysokości od 3 do 25 m. Plechy od kilku do kilkunastu cm wielkości, typowo wykształcone, z owocnikami i bez objawów degeneracji. W wyższych partiach pni i na gałęziach towarzyszyły jej inne gatunki brodaczek: *Usnea dasopoga* (Ach.) Nyl. (licznie), *U. hirta* (L.) Weber ex F.H. Wigg., *U. subfloridana* Stirt. (bardzo licznie) oraz inne gatunki porostów, m.in.: *Buellia griseovirens* (Turner & Borrer ex Sm.) Almb., *Hypogymnia physodes* (L.) Nyl., *H. tubulosa* (Schaer.) Hav., *Lecanora conizaeoides* Nyl. ex Cromb., *L. pulicaris* (Pers.) Ach., *Loxospora elatina* (Ach.) A. Massal., *Nephromopsis chlorophylla* (Willd.) Divakar, Crespo & Lumbsch, *Phlyctis argena* (Ach.) Flot., *Platismatia glauca* (L.) W.L. Culb. & C.F. Culb. i *Pseudevernia furfuracea* (L.) Zopf.

W dolinie górnego Sanu panują bardzo sprzyjające warunki dla wrażliwych krzaczkowatych gatunków z rodzaju *Bryoria* i *Usnea*. Z jednym wyjątkiem (*Bryoria bicolor*) wszyscy przedstawiciele tych rodzajów, występujący na terenie Parku, mają tu swoje stanowiska – niektóre gatunki, podobnie jak *Usnea intermedia*, występują wyłącznie tu. Zwraca uwagę niespotykana w innych rejonach Parku (a nawet całych Bieszczadów) obfitość plech na pniach oraz ich wielkość i żywotność. Dotyczy to szczególnie *Usnea dasopoga* i *U. subfloridana*, które w tym rejonie mogą masowo porastać pnie i gałęzie starych jodeł, a także, co jest dużą rzadkością, tworzyć owocniki.

Literatura

- Bielczyk U. 2003. The lichens and allied fungi of the Polish Western Carpathians. In: U. Bielczyk (ed.), The lichens and allied fungi of the Polish Carpathians – an annotated checklist. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, p. 23–232.
- Cieśliński S., Czyżewska K., Fabiszewski J. 2006. Red List of the lichens in Poland. In: Z. Mirek, K. Zarzycki, W. Wojewoda & Z. Szeląg (eds), Red list of plants and fungi in Poland. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, p. 71–89.
- Fałtynowicz W. 2003. The lichens, lichenicolous and allied fungi of Poland – an annotated checklist. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, 435 pp.
- Glanc K., Tobolewski Z. 1960. Porosty Bieszczadów Zachodnich. Pozn. Tow. Przyj. Nauk, Wyd. Mat.-Przyr. Prace Kom. Biol. 21 (4): 1–108.
- Kiszka J. 1985. Porosty Pogórza Spiskiego. Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej 13: 213–243.

- Kościelniak R. 2008. Nowe i rzadkie gatunki porostów (*Lichenes*) w Bieszczadzkim Parku Narodowym i jego otulinie. Część X. Roczniki Bieszczadzkie 2008 (16): 253–258.
- Kościelniak R. 2013. Porosty Bieszczadzkiego Parku Narodowego – stan obecny i przekształcenia w ostatnim półwieczu / Lichens of the Bieszczady National Park – present state and changes in the last 50 years. Monografie Bieszczadzkie 14, 602 pp.
- Miller J. E. D. 2011. The *Usnea rigida* group in California and the Pacific Northwest. Bulletin of the California Lichen Society 18 (1, 2): 3–5.
- Nowak J., Tobolewski Z. 1975. Porosty polskie. Opisy i klucze do oznaczania porostów w Polsce dotychczas stwierdzonych lub prawdopodobnych. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa – Kraków, 1177 ss.
- Rydzak J. 1955. Wpływ małych miast na florę porostów. Cz. II. Beskidy Zachodnie. Wisła, Ustroń, Muszyna, Iwonicz, Rymanów, Lesko. Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, Sect. C 10 (2): 33–66.
- Wirth V. 1995. Die Flechten Baden-Württembergs. Ed. 2. E. Ulmer Verl. Stuttgart, 1006 pp.